

SYLWIA RYDZ
ANITA GŁÓD

Uniwersytet Łódzki
Instytut Psychologii
91-433 Łódź, ul. Smugowa 10/12
e-mail: sylwiar@uni.lodz.pl

STATUSY TOŻSAMOŚCI OSOBOWEJ U MŁODZIEŻY ZAMIESZKUJĄCEJ POLSKĘ ORAZ MIESZKAJĄCEJ NA LITWIE

Abstrakt. Tożsamość osobowa jest jednym z podstawowych aspektów jednostki, który daje jej poczucie ciągłości w czasie, spójności i odrębności od innych. Koncepcja tożsamości wywodzi się od Erika Eriksona, następnie została wzbogacona przez Jamesa Marcie oraz Wima Meeusa, gdzie zostały wyodrębnione cztery statusy tożsamości jako cztery sposoby radzenia sobie z problemami tożsamościowymi. Poczucie tożsamości kształtuje się przez całe życie jednostki, jednakże na okres dorastania przypada kryzys tożsamości. To wówczas człowiek stawia sobie podstawowe pytania związane z poczuciem Ja: kim jestem, do czego dążę, co jest dla mnie ważne? To gdzie mieszkamy – czy w ojczyźnie, czy poza nią – wydaje się mieć znaczenie dla kształtowania się tożsamości osobowej.

Podjęto próbę porównania statusów tożsamości młodych Polaków mieszkających w Polsce oraz młodych Polaków mieszkających na Litwie. W badaniu zastosowano odrębny pomiar czterech statusów tożsamości dla czterech sfer ważnych z punktu widzenia poszukiwań i wyborów tożsamościowych: sfera relacji z rodzicami, rówieśnikami, szkoła, ideologia. Uzyskano szereg interesujących różnic.

Słowa kluczowe: statusy tożsamości, tożsamość osobowa.

1. WPROWADZENIE

Określenie własnej tożsamości osobowej stanowi jedną z podstawowych ludzkich potrzeb, obok takich jak potrzeba poczucia własnej wartości, poczucia wolności. Pojęcie tożsamości jest związane z posiadaniem definicji własnej osoby, z poczuciem ciągłości w czasie, odrębności od innych. Poczucie tożsamości składa się z nowych oraz zmodyfikowanych identyfikacji z dzieciństwa, które tworzą nową, spójną i właściwą dla danej osoby całość. Kształtowanie się tożsamości to

wieloletni proces, w trakcie którego jednostka próbuje podejmować różne role, ideologie, religie, rozpatruje różne możliwości zrobienia kariery zawodowej, zawiera znajomości i przyjaźnie z różnymi osobami, szuka partnera życiowego. Im bardziej adekwatnie zostanie ukształtowane poczucie tożsamości, tym bardziej adekwatnie jednostka może rozpoznać, w jakiej mierze jest podobna do innych ludzi, a w jakiej różni się od nich. Współcześnie, gdy przemiany społeczno-kulturowe dokonują się bardzo dynamicznie, szczególnego znaczenia dla kształtowania się tożsamości (zarówno osobowej, jak i zbiorowej) nabiera kwestia trwałości uniwersalnych wartości duchowych, norm i ról społecznych, obyczajów, tradycji itp. Czynniki te decydują o poczuciu ciągłości, spójności; poczuciu, że stanowi się jedną całość, ale także o poczuciu odrębności od innych, autonomii i siły, które według wielu badaczy tożsamości (por. Erikson, 2004; Grochmal-Bach, Pąchalska, 2004) stanowią kryteria budujące tożsamość (Grygielski, 1999; Rostowski, 1999; Straś-Romanowska, 2008).

Samo życie (ciągłe zmiany, nieograniczony dostęp do informacji z całego świata, konieczność ciągłego przystosowywania się, zmiany pracy i miejsca zamieszkania itd.) wymusza od człowieka ciągłą weryfikację własnej tożsamości. Z upływem czasu zaczynają pojawiać się takie sytuacje czy momenty, kiedy człowiek zdaje sobie sprawę, że nie jest już tym, kim był. Podstawowe pytania tożsamościowe: „Kim jestem?”, „Do czego dążę?” „Co jest dla mnie ważne?”, nie znajdują jednego rozwiązania na całe życie, wymagają ciągłej aktualizacji. Niekiedy nagle i dramatyczne wydarzenia życiowe wymuszają na nas ponowne szukanie odpowiedzi, dostosowywanie się do nowych warunków czy okoliczności. Erikson w swej koncepcji tożsamości mówił o kryzysie tożsamości w okresie dorastania. Obecnie wskazuje się na występowanie kolejnych kryzysów na kolejnych etapach życia człowieka, wywołanych różnorodnymi zmianami, choć kryzys związany z okresem dorastania ma fundamentalne znaczenie dla dalszych wyborów i decyzji życiowych jednostki. Kryzys tożsamościowy może być też spowodowany zmianą warunków życia, w tym przeprowadzką do obcego państwa. Okres dorastania jest fazą przejściową pomiędzy dzieciństwem a (wczesną czy stającą się) dorosłością. Młody człowiek przestaje być dzieckiem, podejmuje nowe role, w coraz większym stopniu decyduje o sobie i coraz bardziej samodzielnie nadaje kształt swojemu życiu. Młoda osoba poszukuje swojego miejsca na ziemi, próbuje określić ważne dla siebie wartości i przekonania, znaleźć swoją rolę w otoczeniu społecznym (Grochmal-Bach, Puchalska, 2004; Rydz, 2002).

Kontynuacją rozważań Eriksona zajął się James Marcia. Dobrze ukształtowana tożsamość jest według Marcii giętka i dynamiczna, otwarta na zmiany, podlegająca licznym zmianom i ciągle umacniana poprzez rozwiązywanie przez jednostkę kolejnych kryzysów tożsamości. Na podstawie swych badań Marcia wyodrębnił cztery statusy tożsamości, stanowiące cztery sposoby radzenia sobie z jej problemem: tożsamość rozproszona, przekazana, odroczone, osiągnięta. Statusy tożsamości zostały wyodrębnione na podstawie poziomów (wysokie-

go lub niskiego) dwóch wymiarów ją budujących: poszukiwanie/eksploracja oraz zaangażowanie/podjęcie zobowiązania. Poszukiwanie (eksploracja) wskazuje na stopień zainteresowania różnymi obszarami wyborów tożsamościowych, rozważanie możliwych alternatyw dróg własnego rozwoju. Natomiast zaangażowanie (zobowiązanie) jest stopniem aktywności jednostki w realizację podjętych wyborów tożsamościowych (Meeus, 2011; Wong i in. 2010).

Statusy tożsamości określane są w zakresie czterech sfer najbardziej istotnych dla rozwoju jednostki: relacje z rodzicami, relacje z rówieśnikami, ideologia – światopogląd, praca (Marcia, 1980, 1993).

Kolejnym badaczem, który podejmuje temat tożsamości jest Wim Meeus. Autor ten rozwinął koncepcję Marcii, podkreślając rozwojowy charakter kształtowania się tożsamości osobowej. Wprowadził w związku z tym modyfikację w nazwach statusów tożsamości, aby podkreślić ich niedokonany charakter. Statusy tożsamości w ujęciu Meeusa brzmią następująco: tożsamość rozpraszana, przekazywana, odraczana, nabywana. Meeus przedstawia następującą charakterystykę statusów tożsamości:

1) Tożsamość rozpraszana (niskie poszukiwanie, niskie zaangażowanie) – osoby te nie posiadają ukształtowanych przekonań i nie wykazują aktywności w ich poszukiwaniu. Nie przejawiają one zbytniego zainteresowania nauką; nie wykazują też chęci do podejmowania wysiłku związanego z przewidywaniem przyszłości. Stosunkowo łatwo dokonują wyborów, gdyż jest im generalnie obojętne, co wybiorą – dotyczy to zarówno wyboru kierunku kształcenia, zawodu, jak i ideologii oraz religii.

2) Tożsamość przekazywana (niskie poszukiwanie, wysokie zaangażowanie) – osoby te charakteryzują się brakiem aktualnych poszukiwań przy jednoczesnym silnym zaangażowaniu. Wybory dokonane przez te jednostki są odzwierciedleniem przekonań i oczekiwań osób znaczących. Osoby te wykazują znaczną uległość wobec autorytetów. Są zadowolone z przekazanych wyborów i z dużym zaangażowaniem oddają się pracy czy nauce. Ich zaangażowanie jest wiernym odzwierciedleniem przekonań osób znaczących i silnego przywiązania do rodziny oraz do wartości z dzieciństwa.

3) Tożsamość odraczana (wysokie poszukiwanie, niskie zaangażowanie) – osoby te przeżywają ciągłe kryzysy dotyczące tożsamości, ale też wyboru kierunku kształcenia, światopoglądu, zawodu. Charakteryzuje je ciągłe badanie, roztrząsanie i analizowanie różnych alternatyw; chcą do wszystkiego dojść same. Jednostki te nie posiadają jeszcze trwałego zaangażowania i dotychczas nie podjęły ważniejszych decyzji życiowych, lecz ciągle zdobywają potrzebne informacje i doświadczenia, aby móc wybrać najlepsze spośród rozpatrywanych alternatyw.

4) Tożsamość nabywana (wysokie poszukiwanie, wysokie zaangażowanie) – osoby te doświadczyły i rozwiązały już swój kryzys tożsamości, przeanalizowały różne alternatywy i dokonały osobistych wyborów. Charakteryzują się jednoznacznym zaangażowaniem określonym zawodem, kierunkiem kształcenia,

światopoglądem, religią. Jednostki te cechuje wysoka samoakceptacja, stabilne samookreślenie, akceptacja swoich uzdolnień, swoich szans życiowych, a także akceptacja swoich braków i ograniczeń. Łatwo nawiązują kontakty interpersonalne (Meeus, 1993, 1996, 2011).

Meeus wskazuje, iż proces poszukiwań (eksploracji) jest procesem ciągłym. Nie jest on podejmowany jedynie po to, aby znaleźć jednorazowe rozwiązanie nurtujących jednostkę problemów tożsamościowych, lecz polega na nieustającej adaptacji do zmieniających się warunków środowiskowych czy życiowych, jak i adaptacji do zmian zachodzących w danym człowieku. Podobnie, proces zaangażowania jest ciągłym podejmowaniem wyborów, aktywnością jednostki w realizację podjętych decyzji i zobowiązań. Jak wynika z analiz badań dotyczących statusów tożsamości dokonanych przez Meeusa (2011), zasadne jest badanie osobno wymiarów tożsamości, gdyż wówczas można wychwycić większą dynamikę w obrębie zmian tożsamościowych. Okres późnej adolescencji i stającej się dorosłości należy do jednych z najtrudniejszych w życiu człowieka. Jest to z jednej strony czas największej aktywności i możliwości, zaś z drugiej – czas nagromadzenia wielu zadań rozwojowych, podejmowania trudnych i wiążących życiowych decyzji, podejmowania nowych ról, których wymaga dorosłe życie społeczne. Obecne czasy określane mianem „wieku konsumpcji” powodują ciągły niepokój, nieustającą pogoń za czymś nowszym, lepszym. Świat wokół staje się coraz bardziej nietrwały, coraz bardziej względny, co może sprzyjać rozchwianiu systemu wartości, brakowi stabilności. W efekcie może to wpływać na problemy z uformowaniem dojrzałej tożsamości – czyli takiej, która jest poparta wcześniejszymi samodzielnymi badaniami, poszukiwaniami i samodzielnie podejmowanymi wyborami. W świecie, gdzie wszystko jest „na chwilę”, nie warto się angażować na stałe (Trzópek, Wasilewska, 2008).

2. SYTUACJA POLONII NA LITWIE

Zastanawiający jest problem budowania swojej tożsamości poza granicami swojej ojczyzny. Poniżej zostanie przybliżona sytuacja Polaków mieszkających na Litwie.

Polacy na Litwie to przede wszystkim ludność rdzenna, od wieków zasiedlająca region zwany Wileńszczyzną. Według spisu powszechnego z 2011 r. jest ich 200 317 osób, co stanowi 6,6% ludności państwa i sprawia, że są największą mniejszością narodową na Litwie. Obecnie 77% społeczności polskiej na Litwie uważa język polski za ojczysty. Polska inteligencja zaczyna się tutaj odradzać, ale liczba osób z wyższym wykształceniem jest nadal niższa od średniej krajowej wynoszącej 21,2% (138 na każdy 1000 osób polskiego pochodzenia). W ostatnich latach dynamicznie zaczęła rozwijać się sieć przedszkoli i szkół polskich. Do matury w szkołach polskich przystępuje co roku około 1400–1500 osób, przy czym

procent absolwentów szkół polskojęzycznych, którzy dostają się na studia był w ostatnich latach wyższy (około 80%) niż w przypadku absolwentów szkół litewskich. Świadczy to może o dobrym przygotowaniu szkół polskich oraz o wysokim poziomie nauczania (*Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*, 2013).

Polonia działa aktywnie również na gruncie organizacji społecznych i artystycznych. Do największych i najbardziej aktywnych należą: Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Macierz Szkolna”, Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie, Centrum Kultury Polskiej im. St. Moniuszki, Związek Prawników Polaków na Litwie, Stowarzyszenie Naukowców Polaków na Litwie, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych i wiele innych. W całym kraju działa ponad 60 polskich amatorskich zespołów artystycznych, dwa amatorskie zespoły teatralne. W Wilnie działa prywatna Polska Galeria Artystyczna „Znad Wili” i, a także polskie księgarnie. W rejonach wileńskim i solecznickim działają 44 domy kultury i 68 bibliotek pozostających w gestii samorządów. Siedziby ponad 30 polskich organizacji społecznych mieszczą się w Domu Kultury Polskiej w Wilnie. Na Litwie działają polskie media. Ukazuje się wiele tytułów prasowych. Od 1992 r. w Wilnie nadaje prywatna rozgłośnia polska „Radio Znad Wili”, założona przez Cz. Okińczycza. Wszystkie media polskojęzyczne istnieją dzięki ogromnym dotacjom ze strony polskiej, nie otrzymując (z wyjątkiem kwartalnika „Znad Wili”) wsparcia finansowego od rządu Litwy; większość walczy o przetrwanie. Ponadto w Litewskim Radio funkcjonuje polska redakcja, nadająca codziennie półgodzinną audycję. Redakcja mniejszości narodowych w litewskiej TV przygotowuje m.in. 15-minutowy polski program „Album Wileńskie”. Polonia litewska, szczególnie ta mieszkająca w Wilnie, ma więc dużo możliwości uczestniczenia w życiu kulturalnym oraz kontynuowaniu i pielęgnowaniu polskich obyczajów i tradycji (Nowicka, 2000; *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*, 2013).

Reprezentacją polityczną społeczności polskiej jest Akcja Wyborcza Polaków na Litwie. Polacy, poprzez swą reprezentację w litewskim Sejmie i władzach samorządowych, aktywnie uczestniczą w życiu politycznym kraju. Rosnąca rola polskiej społeczności w życiu publicznym zauważalna jest głównie poprzez osiągnięcia polskiej partii Akcja Wyborcza Polaków na Litwie.

Ważnym aspektem jest także rozwój duchowy i religijny Polonii litewskiej. Duszpasterstwo w języku polskim prowadzą przeważnie miejscowi duchowni, których wspierają księża i zakonnice z Polski. Polskie msze odprawiane są w 18 kościołach Wilna i 54 Wileńszczyzny oraz 7 innych miejscowościach na pozostałym obszarze Litwy. Duchowni zajmują się też edukacją Polaków – w miejscowościach, w których nie ma polskich szkół ogólnokształcących, działa 10 szkółek niedzielnych języka polskiego (*Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*, 2013; Wyszyński, 2013).

Jak podaje *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą* (2013), Polska społeczność na Litwie zmagą się z szeregiem nierozwiązanych problemów natury

prawnej i politycznej, mimo wielokrotnych obietnic władz litewskich i zobowiązań traktatowych. Do najważniejszych zalicza się:

- brak wyraźnego postępu w procesie zwrotu ziemi prawowitym właścicielom polskiego pochodzenia,
- niestabilna sytuacja oświaty mniejszości polskiej na Litwie,
- niemożność korzystania z prawa do używania języka polskiego w przestrzeni publicznej,
- brak możliwości zapisu imion i nazwisk przedstawicieli mniejszości w języku ojczystym,
- zwyczaj zmiany granic okręgów wyborczych przed samymi wyborami parlamentarnymi,
- negowanie lojalności wobec państwa litewskiego obywateli posiadających Kartę Polaka,
- brak ustawy o mniejszościach narodowych.

Konstytucja Republiki Litewskiej i ustawa o oświacie, która działała do dnia nowelizacji 17 marca 2011 r., gwarantowały uczniom szkół polskich na Litwie prawo pobierania nauki w języku ojczystym na poziomie szkoły średniej. Sejm Republiki Litewskiej – głosami większości parlamentarnej – przyjął w marcu ub. roku nową ustawę o oświacie, która wprowadziła tzw. optymalizację szkół (nadającą szkołom litewskim formalne pierwszeństwo przy kompletowaniu klas), obligatoryjny nakaz wykładania części przedmiotów w szkołach mniejszości po litewsku oraz ujednoczenie egzaminu maturalnego z języka litewskiego dla uczniów szkół litewskich i nielitewskich, bez uprzedniego dostosowania programów nauczania. Wymuszenie na uczniach szkół mniejszości narodowych opanowania różnic programowych z języka litewskiego za okres ośmiu lat szkoły podstawowej w ciągu dwóch lat jest ewidentną dyskryminacją ludzi młodych. Takie wymagania zmuszają uczniów klas maturalnych do poświęcania uwagi w klasach XI–XII opanowaniu języka litewskiego kosztem ograniczenia nauki innych przedmiotów. Wskutek tego poziom znajomości i używania języka ojczystego w szkołach polskich na Litwie znacznie spadł. Przyczynił się do tego niewątpliwie fakt, że od ponad 10 lat w szkołach polskich na Litwie nie ma egzaminu maturalnego z języka ojczystego (Nowicka, 2000; *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą*, 2013; Wyszynski, 2013).

Mimo iż Litwa jest krajem pod wieloma względami podobnym do Polski, to występują znaczące różnice, które mogą wpływać na kształtowanie się poczucia tożsamości u młodych Polaków. Młodzi Polacy mieszkający na Litwie na co dzień funkcjonują wśród osób mówiących różnymi językami (najbliższe otoczenie mówi po polsku, poza domem używany jest język litewski), wychowanych w innej kulturze, w innych tradycjach, słyszą o wspólnej – nie zawsze łatwej – historii obu państw. Wzrastają wśród tradycji polskich pielęgnowanych w swoich domach, a poza nim spotykają się z odmiennością – czy to w szkole, czy w instytucjach społecznych i państwowych. Źródłem poczucia tożsamości narodowej

jest rodzina, grupa wyznaniowa, grupy społeczne. Jak wynika z doniesień, młodzi ludzie chętnie troszczą się o dorobek polskiej kultury, doskonałą mowę ojczyzną, zdobywają wiedzę o historii swojego narodu, pielęgnują obyczaje i tradycje narodowe. Zdecydowaną rolę w tych obszarach odgrywa rodzina i pielęgnowane w niej tradycje. Rodzina jest też podstawową grupą wsparcia dla młodych ludzi, dającą im poczucie przynależności do poszczególnych struktur społecznych, pomimo przebywania w obcym kraju (Bambrowicz, 2008).

3. CELE BADAWCZE

Tematem przewodnim przeprowadzonych badań było zagadnienie kształtowania się statusów tożsamości u młodzieży polskiej mieszkającej w Polsce oraz żyjącej i rozwijającej się na terenie Litwy. Głównym celem było znalezienie i wskazanie różnic między wynikami uzyskanymi przez Polaków zamieszkujących sąsiadujące ze sobą kraje w zakresie kształtowania się tożsamości. Analizie poddano to, czy młode osoby żyjące w Polsce i na Litwie, mimo tego samego obywatelstwa i pochodzenia, wyznają podobne zasady w życiu codziennym, jak również jaki wpływ mają aspekty rodzinne na osiągnięte przez młodzież statusy tożsamości. Postawione pytanie badawcze brzmiało: czy istnieją różnice między Polakami mieszkającymi w Polsce a Polonią zamieszkującą Litwę w zakresie kształtowania się statusów tożsamości, kolejno w sferach: relacje z rodzicami, relacje z rówieśnikami, ideologia, szkoła/zawód?

4. OSOBY BADANE I PRZEBIEG BADAŃ

Badaną grupę stanowiła młodzież polska mieszkająca w Polsce oraz młodzi Polacy mieszkający na Litwie. Badanie zostało przeprowadzone w dwóch szkołach średnich w roku szkolnym 2011/2012, znajdujących się na terenie Wielkopolski oraz na obszarze Obwodu Wileńskiego. Wśród wielu szkół średnich zostały wybrane licea ogólnokształcące należące do placówek państwowych. Łącznie zostało przebadanych 95 uczniów z Polski oraz 100 młodych osób z Litwy. Zatem w badaniu łącznie wzięła udział grupa 195 osób. Badanie było w pełni anonimowe, dobrowolne i miało charakter zbiorowy, gdyż w wypełnianiu kwestionariuszy uczestniczyli wszyscy uczniowie będący na zajęciach w dniu ankietowania. Chwilę przed przystąpieniem do wypełnienia ankiety uczniowie zostali poinformowani o celu badania oraz została przedstawiona im szczegółowa instrukcja wyjaśniająca.

Osoby badane to zarówno dziewczęta, jak i chłopcy pomiędzy 15. a 21. rokiem życia (średnia wieku to 17,5; $SD = 1,355$). Wśród badanych największą grupę stanowiły osoby w wieku 19 lat oraz 17-latkowie. Dziewcząt było 57,4%, a chłopców 42,6%.

5. ZASTOSOWANE METODY

W celu uzyskania odpowiedzi na sformułowane pytanie badawcze użyto ankiety demograficznej zawierającej wszystkie podstawowe, a zarazem najważniejsze informacje dotyczące wieku, płci, miejsca zamieszkania. Następnie zastosowano kwestionariusz sprzyjający charakterystyce statusów tożsamości – Skalę Rozwoju Tożsamości U-GIDS Wima Meeusa.

Nowe narzędzie diagnostyczne, jakim była Skala Rozwoju Tożsamości U-GIDS, Wim Meeus zaproponował w 1993 r. Kwestionariusz ten służy do pomiaru tożsamości i w dużej mierze opiera się na teorii zaprezentowanej przez Jamesa E. Marcję.

Omawiana metoda badawcza składa się z 54 pytań, które są podzielone na cztery sfery ważne z punktu widzenia poszukiwań i wyborów tożsamościowych: relacje z rówieśnikami, szkoła lub studia, kontakty z rodzicami, ideologia. Do podanych sformułowań jednostka ustosunkowuje się na pięciostopniowej skali Likerta. Znaczenie 5 oznacza „zgadza się dokładnie”, natomiast 1 – „całkowicie się nie zgadza”. Należy również wspomnieć, że kwestionariusz ten opiera się na dwóch determinantach tworzących tożsamość, a mianowicie na *przekonaniu (zaangażowaniu)* oraz *poszukiwaniu (eksploracji)*. Pierwsza z nich dotyczy stopnia, w jakim przyjaciele/szkoła/rodzice/ideologia wpływają na kształtowany przez człowieka obraz siebie oraz jego spojrzenie na przeszłość. Natomiast druga – wymiar poszukiwań – wskazuje na podejmowanie działań przez jednostkę w celu zdobycia informacji i poznawania przyjaciół/ideologii/rodziców/szkoły poprzez myślenie, rozmawianie, zdobywanie informacji o wymienionych przedmiotach zainteresowań. Pomiar przekonań (zaangażowania) dotyczy stopnia, w jakim np. relacje z rówieśnikami przyczyniają się do kształtowania ufności w przyszłość oraz pozytywnego obrazu samego siebie. Dla każdej z badanych sfer zamieszczono 8 stwierdzeń służących do oceny poziomu tej zmiennej. Przykładem pozycji mierzącej siłę przekonań w sferze „stosunki z rówieśnikami” jest stwierdzenie: „Mój najlepszy przyjaciel daje mi poczucie bezpieczeństwa w życiu”. Skala poszukiwań składająca się z 5 lub 6 (dla różnych sfer) pozycji mierzy stopień aktywnego zaangażowania osób badanych w poznawanie przedmiotu dokonanego wyboru. Do oszacowania siły poszukiwań w sferze „stosunki z rówieśnikami” służy np. stwierdzenie: „Często myślę o moim najlepszym przyjacielu” (Meeus, 1996, 2011; Rydz, 2005).

Obliczenie wyników polega na zsumowaniu punktów uzyskanych w skali *zaangażowanie* oraz *poszukiwanie* w obrębie każdej ze sfer osobno. Aby móc sklasyfikować badaną jednostkę do jednego z czterech statusów (tożsamość rozproszona, przekazywana, odraczana oraz nabywana) wyznaczonych przez Wima Meeusa, należy posłużyć się kombinacjami wyników (wysokich bądź niskich w obrębie poszukiwań i zaangażowania) otrzymanych w określonych skalach (tab. 1).

Tabela 1. Statusy tożsamości według Wima Meeusa

Status tożsamości	Poszukiwanie	Poznanie
Tożsamość rozproszona	niskie	niskie
Tożsamość przekazywana	niskie	wysokie
Tożsamość odraczana	wysokie	niskie
Tożsamość nabywana	wysokie	wysokie

Źródło: Rydz (2005), s. 18.

Do warunków polskich wspomniany test został zaadaptowany przez Jana Rostowskiego oraz zespół badaczy z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Łódzkiego. Oprócz tłumaczenia z języka niderlandzkiego zostały dodatkowo wprowadzone nowe skale, które miały istotne znaczenie podczas realizacji programu badawczego. W oryginalnej wersji zamiast obecnej *relacji z rówieśnikami* widniała nazwa *relacji interpersonalnych*, natomiast sfera *szkoła* została pogłębiona dodatkowo o obszar *studiów*. Dodatkowe skale zostały włączone do ideologii i relacji z rodzicami. Wszystkie zastosowane zabiegi są ściśle związane z oryginalną konstrukcją kwestionariusza, a nowe sformułowania zostały wprowadzone na zasadzie analogii do już istniejących (Rydz, 2005).

6. WYNIKI

Analizie w pierwszej kolejności została poddana kwestia, czy Polacy mieszkający w Polsce i Polonia zamieszkująca Litwę różnią się pod względem statusów w sferze „relacje z rodzicami”. Wyniki badań zostały przedstawione w tab. 2.

Tabela 2. Rozkład statusów tożsamości w sferze „relacje z rodzicami” w grupie osób badanych w zależności od miejsca zamieszkania

Tożsamość \ Kraj	Polska		Litwa		SUMA	
	L	%	L	%	L	%
Rozproszona	37	38,9	41	41,0	78	40,0
Przekazywana	14	14,7	25	25,0	39	20,0
Odraczana	17	17,9	14	14,0	31	15,9
Nabywana	27	28,4	20	20,0	47	24,1
Ogółem	95	100	100	100	195	100
χ^2	4,515					
p	0,211					

χ^2 – wartość statystyki Chi-kwadrat, p – poziom prawdopodobieństwa, L – liczebność.

Źródło: badania własne.

Zależność nie jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 4,515$; $p = 0,211$), a więc statusy uzyskiwane w sferze „relacje z rodzicami” przez Polaków mieszkających w Polsce nie różnią się istotnie od tych charakterystycznych dla Polonii na Litwie.

Największy odsetek Polaków mieszkających w Polsce i na Litwie w sferze „relacje z rodzicami” uzyskał status tożsamości rozpraszanej (odpowiednio 38,9% i 41%). Następnie warto zwrócić uwagę na wyniki uzyskane dla tożsamości przekazywanej, która jest kształtowana pod wpływem autorytetów i osób znaczących. Większy udział rodziców i opiekunów obserwuje się u młodzieży polskiej żyjącej na Litwie (25,0%) aniżeli u Polaków z Polski (14,7%), który to status jest najmniej licznym w tej grupie. Z kolei wśród Polonii najmniej liczny jest status tożsamości odraczanej (14%).

Różnice między Polakami zamieszkującymi wspomniane dwa kraje w zakresie sfery „relacje z rówieśnikami” prezentuje tab. 3.

Tabela 3. Rozkład statusów tożsamości w sferze „relacje z rówieśnikami” w grupie osób badanych w zależności od miejsca zamieszkania

Tożsamość \ Kraj	Polska		Litwa		SUMA	
	L	%	L	%	L	%
Rozpraszona	32	33,7	39	39,0	71	36,4
Przekazywana	18	18,9	27	27,0	45	23,1
Odraczana	20	21,1	15	15,0	35	17,9
Nabywana	25	26,3	19	19,0	44	22,6
Ogółem	95	100	100	100	195	100
χ^2	3,897					
p	0,273					

Objaśnienia jak w tab. 2.

Źródło: badania własne.

Uzyskana wartość współczynnika istotności okazała się wyższa niż założony poziom α ($\chi^2 = 3,897$; $p = 0,273$), dlatego też można wnioskować, iż nie ma istotnych statystycznie różnic w statusach uzyskiwanych przez polską młodzież mieszkającą w Polsce a młodą Polonię z Litwy.

Wyraźnie widać, iż w obu badanych grupach przeważają statusy tożsamości rozpraszanej (Polacy – 33,7%, Polonia – 39%). Wśród Polaków najmniej liczny jest status tożsamości przekazywanej (18,9%), a wśród Polonii najmniej osób posiada status tożsamości odraczanej (15%).

Kolejna poruszana kwestia to sfera „szkoła”. Uzyskane dane obrazuje tab. 4.

Tabela 4. Rozkład statusów tożsamości w sferze „szkoła” w grupie osób badanych w zależności od miejsca zamieszkania

Tożsamość \ Kraj	Polska		Litwa		SUMA	
	L	%	L	%	L	%
Rozproszona	44	46,3	23	23,0	67	34,4
Przekazywana	6	6,3	28	28,0	34	17,4
Odraczana	20	21,1	15	15,0	35	17,9
Nabywana	25	26,3	34	34,0	59	30,3
Ogółem	95	100	100	100	195	100
χ^2	22,791					
p	0,000					

Objaśnienia jak w tab. 2.

Źródło: badania własne.

Z tab. 4 wynika, iż zależność jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 22,791$; $p < 0,001$), dlatego status osiągnięty w sferze „szkoła” przez Polaków mieszkających w Polsce różni się istotnie od statusu uzyskanego przez Polonię z Litwy. W przebadanej zbiorowości Polaków mieszkających w Polsce największy odsetek osób (46,3%) posiada tożsamość rozpraszaną, natomiast w grupie Polaków mieszkających na Litwie największa liczba osób ma tożsamość nabywaną, co stanowi 34,0% badanych. Najmniejsza grupa Polaków charakteryzuje się statusem tożsamości przekazywanej (6,3%), a w grupie Polonii najmniej liczny jest status tożsamości odraczanej (15%).

W tab. 5 ukazana została analiza statystyczna obrazująca odpowiedź na pytanie, czy Polacy w Polsce i Polonia zamieszkująca Litwę różnią się pod względem osiągniętych statusów w sferze „ideologia”.

Tabela 5. Rozkład statusów tożsamości w sferze „ideologia” w grupie osób badanych w zależności od miejsca zamieszkania

Tożsamość \ Kraj	Polska		Litwa		SUMA	
	L	%	L	%	L	%
Rozproszona	44	46,3	34	34,0	78	40,0
Przekazywana	7	7,4	24	24,0	34	15,9
Odraczana	18	18,9	12	12,0	35	15,4
Nabywana	26	27,4	30	30,0	59	28,7
Ogółem	95	100	100	100	195	100
χ^2	11,970					
p	0,007					

Objaśnienia jak w tab. 2.

Źródło: badania własne.

Uzyskane wyniki dostarczają informacji, iż zależność pomiędzy osiąganymi statusami w sferze „ideologia” u Polaków w Polsce i Polonii mieszkającej na Litwie jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 11,970$, $p = 0,007$).

Wśród Polaków i Polonii w sferze „ideologia” najczęściej występuje tożsamość rozpraszana (odpowiednio: 46,3% i 34%). Z kolei najmniej licznym statusem tożsamości wśród Polaków jest status tożsamości przekazywanej (7,4%), a wśród Polonii – status tożsamości odraczanej (12%).

7. DYSKUSJA

Młodzież polska odpowiadała na pytania dotyczące czterech najważniejszych sfer swojego życia, które kształtują tożsamość: relacji z rodzicami, relacji z rówieśnikami, szkoły oraz ideologii. Analiza wyników badań wykazała pewne różnice między badanymi grupami.

Z przeprowadzonych analiz wyłania się pewna prawidłowość dotycząca badanych grup. W grupie Polaków, niezależnie od rozpatrywanej sfery, najbardziej liczną grupę stanowią osoby ze statusem tożsamości rozpraszanej. Status ten jest uznawany za najniższy rozwojowo. Osoby z tym statusem w przeszłości mogły, lecz nie musiały, doświadczyć okresu kryzysu. Osoby te cechuje brak zdecydowanego zaangażowania się w cokolwiek, brak ukształtowanych przekonań. Marcia (1993, 2010) stwierdził, że w zachowaniu osób z tożsamością rozproszoną przejawia się brak jednoznacznego i konsekwentnego określenia siebie. Jednostki te mogą stosunkowo łatwo dokonywać wyborów, gdyż generalnie jest im obojętne, co wybiorą. Dotyczy to zarówno wyboru kierunku studiów, zawodu, jak i wyboru ideologii. Jednostki te mogą wykazywać jakieś preferencje co do zawodu, ale często się okazuje, że tak naprawdę nie mają dostatecznej wiedzy na temat tego zawodu. Przeważnie nie wykazują zainteresowania sprawami ideologicznymi, a jeśli je przejawiają, to zazwyczaj jest im obojętne, co wybiorą, bo wydaje im się, że wszystkie poglądy są równie ważne (Marcia 1993, 2010; Meeus, 2011; Rostowski, Rostowska, 1986; Wong i in. 2010).

W grupie Polonii litewskiej sytuacja wygląda podobnie, z wyjątkiem sfery dotyczącej szkoły, gdzie dominuje status tożsamości nabywanej, czyli status najwyższy rozwojowo. Osoby z tożsamością nabywaną doświadczyły i rozwiązały już swój kryzys tożsamości, przeanalizowały wnikliwie różne alternatywy dotyczące wyboru szkoły i drogi swojej edukacji. Dzięki temu dokonały osobistych, samodzielnych wyborów, doszły do własnych decyzji i ważnych życiowo postanowień. Osoby te dokładnie rozważyły wady i zalety różnych alternatyw; podejmowały osobiste, samodzielne decyzje. Wypracowane tą drogą przekonania wyznaczają im kierunek aktualnych i przyszłych działań. Tożsamość nabywana związana jest z wysokim stopniem dojrzałości jednostki. Uzyskane rezultaty mogą świadczyć o fakcie, iż polska mniejszość narodowa docenia rolę, jaką peł-

ni placówka oświatowa w ich życiu, a wybór szkoły polskiej nie jest przypadkowy, lecz poprzedzony świadomym poszukiwaniem i samodzielnie podjętymi decyzjami. Młode osoby bardzo chętnie uczęszczają do szkoły, opowiadają o niej, a także czują, że stanowi ona ważną część ich egzystencji. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę, iż w placówce, w której uczy się młodzież, obowiązuje język polski oraz kultywowane są obyczaje związane z Polską. Dzieci doświadczają namiastki swojej ojczyzny poprzez udział w uroczystościach: wigiliach klasowych, jasełkach czy apelach. Dzięki takiemu biegowi wydarzeń mają poczucie ciągłości własnej polskości, gdyż tradycje kultywowane są nie tylko w szkole, lecz także w rodzinnych domach. Polskie szkoły z terenów Litwy organizują dla swoich uczniów wycieczki do kraju ojczystego celem poznania największych miast, najważniejszych zabytków i najciekawszych miejsc. Dodatkowo zawiązana jest współpraca z placówkami oświatowymi z Polski, dzięki czemu młode osoby mają kontakt ze swoimi rówieśnikami. Młodzież na terenie szkół tworzy zespoły folklorystyczne, które propagują polskie pieśni patriotyczne, tańce z różnych regionów Polski. Proces wzmacniania tożsamości narodowej może również wzmacniać tożsamość osobową w obszarze szkoły. Podobną wzrostową tendencję dotyczącą rozwoju tożsamości w kierunku tożsamości nabywanej wykazali Kroger, Martinussen i Marcia (2010). Przy zastosowaniu metaanalizy wielu danych z badań statusów tożsamości stwierdzono relatywnie stabilny wzrost występowania statusu tożsamości nabywanej u osób powyżej 13. roku życia. Zauważono spadek tendencji wzrostowej u osób w wieku 16 oraz 18 lat. Jednocześnie zauważono wzrost liczebności osób z tożsamością odraczaną aż do 19. roku życia. Możliwe jest, jak podkreślał to też Meeus (1996, 2010), iż dojrzała tożsamość zamyka się w cyklu: odraczana – nabywana – odraczana – nabywana. Oznacza to, że osoby, które doszły do własnych decyzji poprzedzonych samodzielnymi wyborami, w obliczu nowych możliwości i alternatyw oraz nieaktualności wcześniejszych wyborów znów wracają do sytuacji rozpatrywania dostępnych alternatyw, aby dokonać kolejnych własnych wyborów. Jednakże w badanej grupie młodzieży dotyczy to tylko Polonii litewskiej i tylko sfery związanej ze szkołą. Kroger i in. podkreślają dużą rolę wspierającą środowiska w kształtowaniu się dojrzałych statusów tożsamości. Otoczenie, które stawia przed młodym człowiekiem wyzwania (jednak o nie za wysokim poziomie trudności), zachęca do samodzielności i pozwala na podejmowanie samodzielnych decyzji, może sprzyjać rozwojowi tożsamości.

Jak pokazują analizy dokonane przez Kroger i in. (2010), progresywne zmiany statusów tożsamości są bardziej prawdopodobne w okresie późnej młodości i wczesnej dorosłości, a zatem najprawdopodobniej badana grupa jest jeszcze przed tymi zmianami i można się spodziewać, że w niedługim czasie one nastąpią. Może na to wskazywać drugi co do liczebności status reprezentowany przez młodzież polską (we wszystkich badanych sferach), czyli status tożsamości nabywanej – najwyższy rozwojowo. Możliwe, że część badanych osób charakteryzu-

je się już jednoznacznym zaangażowaniem, określonym zawodem, ideologią, religią, światopoglądem, relacjami interpersonalnymi. Jednostki te cechuje wysoka samoakceptacja, stabilne samookreślenie, akceptacja swoich uzdolnień, szans życiowych, a także akceptacja swoich braków i ograniczeń. Dzięki samoakceptacji jednostki te są bardziej odporne na stres, mało uległe wobec autorytaryzmu, cechuje je niski poziom lęku, wykazują też małą uległość wobec autorytetów. Osoby te mają poczucie odpowiedzialności za swoje życie i swoje poczynania, są silne, samostanowiące, empatyczne, obiektywnie podchodzą do rzeczywistości. Nie są podatne na naciski otoczenia, w swych sądach czy wyborach opierają się na własnych przekonaniach. Ponieważ mają już wypracowane własne przekonania, są wyraźnie nastawione na przyszłość, aktywne dochodzenie do sukcesu. Na możliwość progresywnych zmian może wskazywać kolejny fakt – w badanej grupie najmniej licznie (we wszystkich sferach) reprezentowany jest status tożsamości przekazywanej. Osoby ze statusem tożsamości przekazywanej nie doświadczyły okresu kryzysu tożsamości, nie poszukiwały ani nie rozważały alternatyw, a jednocześnie posiadają silne i sztywne przekonania. Przekonania te nie są wynikiem ich własnych poszukiwań czy przemyśleń, lecz ich źródłem są przeważnie identyfikacje z osobami znaczącymi. Może to wskazywać, iż osoby badane albo jeszcze nie podjęły się rozwiązywania problemów tożsamościowych (tożsamość rozpraszana), albo dokonują tego na drodze swoich własnych poszukiwań (tożsamość nabywana), a nie przejmują gotowych rozwiązań i nie podejmują dróg wyznaczonych im przez innych (tożsamość przekazywana) (Kroger i in., 2010; Marcia, 1993, 2010; Rydz 2002, 2005).

Nieco odmiennie wygląda sytuacja wśród Polonii litewskiej. Tu najmniej licznie reprezentowany jest status tożsamości odraczonej (we wszystkich sferach). Jest to o tyle zaskakujące, iż jest to status najbardziej charakterystyczny dla okresu dorastania. Młodzi ludzie ze statusem tożsamości odraczonej aktywnie badają i rozpatrują dostępne alternatywy, lecz jeszcze nie podjęli znaczących zobowiązań czy decyzji. Sytuacja w zakresie sfery „szkoła” jest jasna – większość osób ma status tożsamości nabywanej bądź przekazywanej, czyli w zakresie swojej edukacji dokonała już (samodzielnie bądź pod wpływem autorytetów) najważniejszych wyborów i realizuje tę drogę. Natomiast w pozostałych obszarach młodzież nie podejmuje takich wysiłków. Kierunek zmian tożsamości może wskazywać drugi co do liczebności status – tożsamość przekazywaną. Możliwe, że młodzi Polacy na Litwie kierują się w swoich decyzjach wskazaniem rodziców czy innych autorytetów, a nie kierują się ku własnym poszukiwaniom. Być może osoby te, chcąc przebywać w kręgu związanym z polskimi tradycjami, mają po prostu ograniczony wybór i wybierają już sprawdzone drogi. Prawdopodobnie też przyczyn należy szukać jeszcze gdzieś indziej, prowadząc szersze badania.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że istnieją różnice między wynikami uzyskanymi przez Polaków mieszkających na terenie Polski a młodą Polonią żyjącą na Litwie, w zakresie kształtowania się tożsamości

w sferach „szkoła” oraz „ideologia”. W zakresie sfery „szkoła” młodzież polska najczęściej jeszcze nie podejmuje się rozpatrywania zagadnień tożsamościowych związanych z edukacją czy przyszłą ścieżką kariery. Natomiast młodzież polska żyjąca na Litwie realizuje ścieżkę edukacji poprzedzoną samodzielnymi poszukiwaniami i jest zaangażowana w jej realizację. Może to być wynikiem specyfiki szkół dla mniejszości narodowych, a także idącej za tym świadomości związanej z przynależnością kulturową. Z kolei w zakresie sfery „ideologia” w obu grupach dominuje status tożsamości rozpraszanej, choć w grupie Polonii litewskiej jest on mniej liczny. Natomiast interesująco wyglądają różnice w zakresie statusu tożsamości przekazywanej – w grupie Polaków jest znacząco mniej osób z tym statusem niż w grupie Polonii litewskiej. Wskazuje to, że młodzież polska żyjąca na Litwie znacznie częściej w swoich wyborach dotyczących światopoglądu, wiary, etyki czy polityki kieruje się opiniami innych, przekonaniem osób znaczących, niż ich rówieśnicy w Polsce. Możliwe też, że pewną rolę odgrywa tu specyfika funkcjonowania osób jako mniejszości narodowych. Młodzi Polacy na Litwie widzą, jak dużą rolę w życiu ich rodzin i określaniu siebie odgrywa religia, zatem przywiązują do niej wagę również ze względu na ograniczenia w dostępie do nabożeństw w języku polskim. Lekcje religii stanowią dla młodych źródło pogłębiania wiary i wiedzy religijnej. Jeśli zaś chodzi o politykę, to Polacy na Litwie interesują się nią, gdyż dostrzegają, że nie mogą w pełni czerpać ze wszystkich udogodnień i swobód, jakimi mogliby się cieszyć, żyjąc w Polsce. Młode osoby wiedzą, że warto korzystać z praw wywalczonych przez poprzednie pokolenia, aby zachować swą tożsamość narodową. Może to pośrednio wpływać na tożsamość osobową, powodując duży odsetek osób ze statusem tożsamości przekazywanej. Takiego trendu zupełnie nie widać w Polsce. Młodzież żyjąca w Polsce ma nieograniczony dostęp do religii i polityki. W każdym mieście oraz na większości polskich wsi znajdują się kościoły, można udać się do nich w każdej chwili. Istnieje przekonanie wśród młodych osób, że lekcja religii w szkole jest wolną i swobodną godziną lekcyjną, która nie sprzyja pogłębianiu wiary, a która często w środowisku i mediach jest dyskredytowana, traktowana jako przeżytek i zacfanie. Natomiast o polityce można usłyszeć praktycznie na każdym kanale telewizyjnym czy poczytać w prasie. Młodzież dostrzega, że partie polityczne dążą do realizacji własnych celów i interesów, stąd też nie widzą powodów, dla których mieliby angażować się w tę sferę życia.

Tożsamość osobowa jest kluczową zmienną w rozwoju człowieka w okresie dorastania i wczesnej młodości. Dobrze ukształtowana tożsamość wiąże się z dobrym przystosowaniem do otoczenia, dojrzałymi relacjami interpersonalnymi, umiejętnością samodzielnych poszukiwań i podejmowania własnych decyzji. Zaprezentowane badania przeprowadzono z udziałem stosunkowo niewielkich grup, co utrudnia generalizację wyników na większą populację. Trudno też o porównanie wyników zaprezentowanych badań z wynikami uzyskanymi przez innych badaczy, gdyż (według naszej wiedzy) nie prowadzono dotąd podobnych

badan porównawczych. Oczywiście, badano młodzież w różnych państwach, porównywano między sobą uzyskane wyniki, lecz nie dotyczyło to mniejszości narodowych. Opisane tu badania mają zatem charakter eksploracyjny i wymagają kontynuacji.

BIBLIOGRAFIA

- Bambrowicz O. (2008). *Polak mały poza Polską – „Ten inny” czy „ten obcy”?*, http://www.badani-literackie.pl/obcy/209-218_Bambrowicz.pdf [dostęp: 15.10.2012].
- Erikson E. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Wyd. Zysk i S-ka.
- Grochmal-Bach B., Puchalska M. (2004). *Tożsamość człowieka a teoria mikrogenetyczna*. Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”.
- Grygielski M. (1999). *Style komunikacji rodzicielskiej a identyfikacja dzieci z rodzicami*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kroger J., Martinussen M., Marcia J. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 33, 638–698.
- Marcia J. (1980). Identity in adolescence. [W:] J. Adelson (red.), *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley and Sons.
- Marcia J. (1993). The status of the statuses: Research review. [W:] J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, J. L. Orlofsky, *Ego identity. A Handbook for Psychosocial Research* (s. 22–41). New York: Springer-Verlag.
- Meeus W. (1993). Occupational identity development, school performance, and social support in adolescence: Findings of a Dutch study. *Adolescence*, 28 (112), 809–818.
- Meeus W. (1996). Studies on identity development in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 25 (5), 569–598.
- Meeus W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000–2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21 (1), 75–94.
- Nowicka E. (2000). Polacy na Litwie – polskość zagrożona. [W:] E. Nowicka, I. Kabzińska, R. Wyszynski (red.), *Polacy czy cudzoziemcy? Polacy za wschodnią granicą* (s. 79–125). Kraków: Wydawnictwo Nomos.
- Rostowski J. (1999). Rola statusu tożsamości w procesie wyboru kariery zawodowej. [W:] H. Skłodowski (red.), *Psychologiczna problematyka doradztwa zawodowego. Materiały do studiowania*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rostowski J., Rostowska T. (1986). Kształtowanie tożsamości osobowej studentów jako tło psychologiczne oddziaływań wychowawczych. [W:] K. Jaskot (red.), *Cele i zadania wychowania w szkole wyższej* (s. 79–99). Szczecin: Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012* (2013). Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych.
- Rydz S. (2002). Rozwój tożsamości osobowej u młodzieży w świetle koncepcji Wima Meeusa. [W:] T. Rostowska, J. Rostowski (red.), *Rodzina – rozwój – praca* (s. 91–107). Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki.
- Rydz S. (2005). *Osobowościowe uwarunkowania przekształceń statusów tożsamości osobowej u młodzieży*. Niepublikowana praca doktorska. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Straś-Romanowska M. (2008). Tożsamość w czasach dekonstrukcji. [W:] B. Zimoń-Dubowik, M. Gamian-Wilk (2008). *Oblicza tożsamości: perspektywa interdyscyplinarna* (s. 19–46). Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

- Trzópek J., Wasilewska M. (2008). Wpływ przekazów rodzinnych na problemy tożsamościowe związane z podejmowaniem ról społecznych przez kobiety u progu dorosłości. [W:] D. Kubacka-Jasiecka, M. Kuleta (2008). *W kręgu psychologicznej problematyki tożsamości* (s. 161–179). Kraków: Wydawnictwo KUL.
- Wong T., Branje S., VanderValk I., Hawk S., Meeus W. (2010). The role of siblings in identity development in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 33, 673–682.
- Wyszyński R. (2013). *Sytuacja Polaków na Litwie*, <http://historiapolski.eu/sytuacja-polakow-na-litwie-t9899.html> [dostęp: 5.03.2014].

SYLWIA RYDZ, ANITA GŁÓD

THE STATUSES OF PERSONAL IDENTITY IN ADOLESCENTS LIVING IN POLAND AND LITHUANIA

Abstract. Personal identity is one of the basic aspects of an individual. It gives her/him a sense of continuity, integrity, and individuality. The concept of identity was originated by Eric Erikson and later it was elaborated by James Marcia, who differentiated four statuses of identity based on four methods of coping with identity issues. Additional work with regard to the subject of personal identity was developed by Wim Meeus. The sense of personal identity develops throughout individual life span; however, the main crisis of identity occurs during adolescence. At this time a person asks herself/himself the fundamental questions related to self awareness: Who am I? What are my goals? What is important for me? Where we live, whether in a homeland or not, appears to have a great significance in shaping personal identity.

The attempt was undertaken to compare the statuses of identity of young Poles living in Poland and those living in Lithuania. In the research there was employed a distinct measurement of four statuses of identity for four spheres of human functioning: a sphere of the relationships with parents, peers, a school, and an ideology. A range of interesting and varied results was obtained.

Keywords: statuses of identity, personal identity.